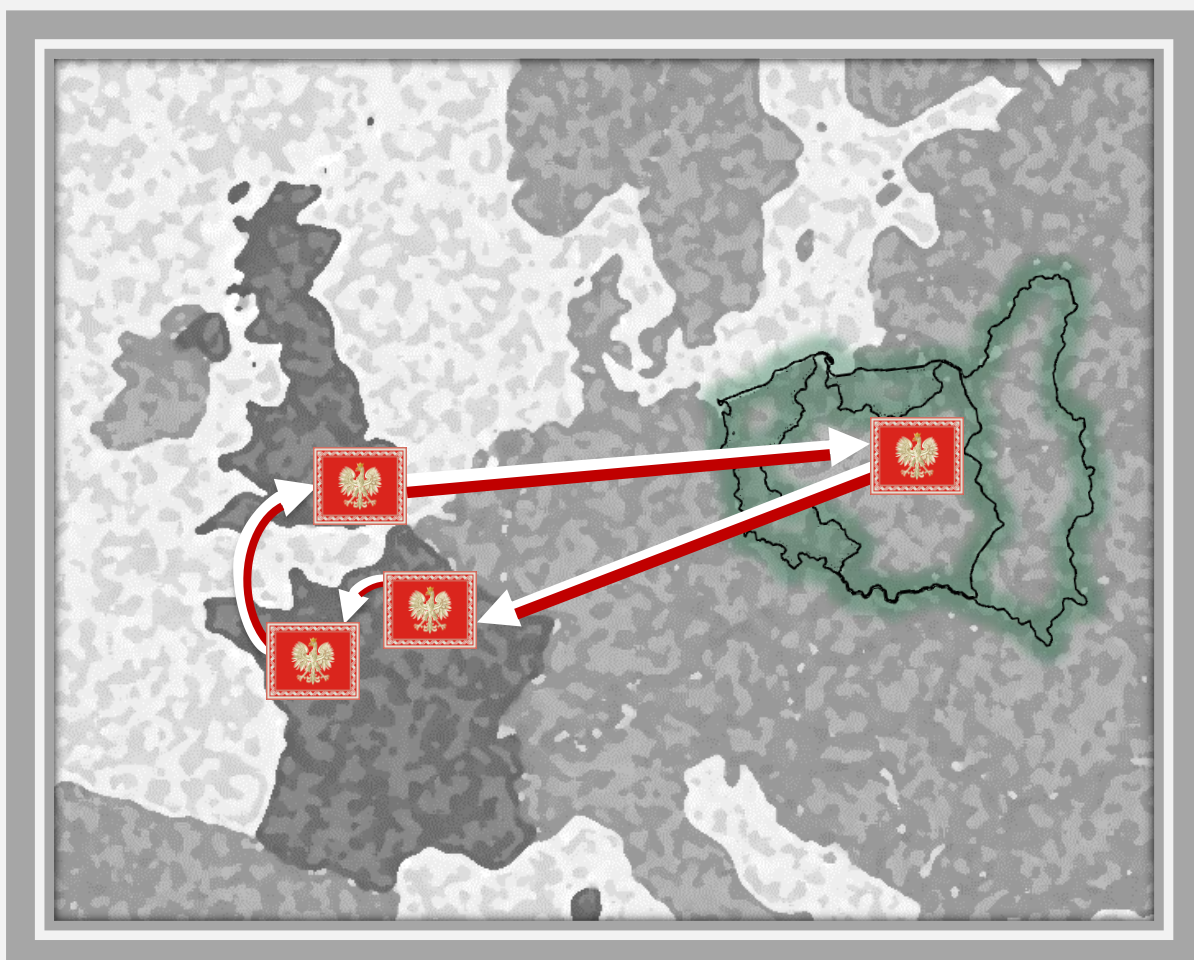

WŁADZE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ NA UCHODŹSTWIE 1939–1991

**W OSIEMDZIESIĄTĄ ROCZNICĘ NAJAZDÓW
NIEMIEC I ZWIĄZKU SOWIECKIEGO NA POLSKĘ**

Teresa Szadkowska-Łakomy i Jagoda Kaczorowska

Londyn 2019

Prawną podstawą legalizmu Prezydentów i wyznaczonych przez nich rządów na uchodźstwie był artykuł 24 Konstytucji RP z 23 kwietnia 1935 roku:

- (1) *W razie wojny okres urzędowania Prezydenta RP przedłuża się do upływu trzech miesięcy od zawarcia pokoju; Prezydent RP osobnym aktem, ogłoszonym w gazecie rządowej, wyznaczy wówczas swego następcę na wypadek opróżnienia się urzędu przed zawarciem pokoju.*
- (2) *W razie objęcia przez następcę urzędu Prezydenta RP, okres jego urzędowania trwa do upływu trzech miesięcy od zawarcia pokoju.*

1 wrzesień 1939 roku - najazd Niemiec na Polskę rozpoczyna II Wojnę Światową.

17 wrzesień 1939 roku - najazd Związku Sowieckiego. Polska broni się na dwóch frontach.

Ignacy Mościcki

Felicjan Sławój Składkowski

W 1939 roku Prezydentem był **Ignacy Mościcki**, a **Felicjan Sławój Składkowski** był Premierem.

Władze RP zmuszone były opuścić Polskę i początkowo działały we Francji wpierw w Paryżu, później w Angers.

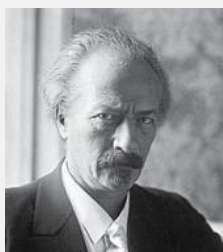
30 września Prezydent Mościcki przekazał władze Prezydenta RP **Władysławowi Raczkiewiczowi**. Premierem został **gen. Władysław Sikorski**.

Władysław Raczkiewicz

Gen. Władysław Sikorski

2 listopada 1939 r. Prezydent Raczkiewicz rozwiązał Sejm i Senat. 9 grudnia 1939 r. powołał do życia Radę Narodową jako organ doradczy Rządu. W styczniu 1940 roku Rada wybrała **Ignacego Paderewskiego** na Przewodniczącego.

Do struktury Władz RP, na których czele stał Prezydent, wchodził Rząd oraz Rada Narodowa, zastępująca w pełni Izby Ustawodawcze (Sejm i Senat). Na posiedzeniu inauguracyjnym w Paryżu 23 stycznia 1940 roku, Przewodniczący Rady, Ignacy Paderewski powiedział:

„...Walczymy o Polskę całą, jedyną, wielką, niepodległą, o Polskę – Matkę dla swych wiernych dzieci... Wyrażając wobec Prezydenta RP i wobec Premiera i Rządu wolę trzydziestopięciomilionowego Narodu, Narodu zmuszonego do milczenia przez armie zaborcze, Narodu, od którego dzielą nas góry i rzeki, ale z którym wspólnie biją nasze serca, Rada uosabia dziś majestat jego męczeństwa, przed którym wszyscy uchylić muszą czoła... Wierzę, że Rada Narodowa potrafi stanąć na najwyższym poziomie moralnym, dając tym samym Rządowi RP oparcie trwałe i niewzruszalne...”¹

Po kapitulacji Francji, w czerwcu 1940 roku, Władze RP przeniosły się do Anglii gdzie działały przez ponad 50 lat. Podczas II Wojny Światowej zajmowały się rozbudową, uzbrojeniem i utrzymaniem Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Współpracowały z rządami sprzymierzeńców, które uznawały je jako polityczną reprezentację Polski. Rządowi RP w Londynie podlegało cywilne i wojskowe podziemie w okupowanej Polsce.

¹ „Rząd i Rada Narodowa R.P.”- Michał Kwiatkowski, Londyn 1942

W Orędziu do Narodu Polskiego w ostatnich dniach czerwca 1945 roku, Prezydent II RP Władysław Raczkiewicz pisał:

„Dziś gdy walka Narodów Zjednoczonych z agresją niemiecką została zwycięsko zakończona, Ojczyzna nasza, niestety nie odzyskała jeszcze prawdziwej wolności...”

Prawo Rzeczypospolitej włożyło na mnie obowiązek przekazania po zawarciu pokoju urzędu Prezydenta Rzeczypospolitej w ręce następcy powołanego przez Naród w wolnych, od wszelkiego przymusu i wszelkiej groźby, demokratycznych wyborach. Uczynię to niezwłocznie, gdy Naród będzie w stanie wyboru takiego dokonać...

...Na obywatelach Rzeczypospolitej, tyloma cierpieniami doświadczonych, ciąży obowiązek dalszego baczenia, aby wielkich tradycji naszej kultury nie zatracić, łączności z naszą przeszłością dziejową nie zerwać, umiłowaniu wolności nie uchybić, wierności prawowitym władzom Rzeczypospolitej dochować i nie zaprzestać wysiłków zmierzających ku zapewnieniu Państwu Polskiemu jego praw, oraz należnego mu miejsca wśród wolnych narodów świata”.²

Wielka Trójka - Churchill (Premier Zjednoczonego Królestwa), Roosevelt (Prezydent Stanów Zjednoczonych) i Stalin (przywódca ZSSR) - odbyła szereg konferencji. Na konferencjach w Teheranie (1943 r.), w Jałcie (1945 r.) i w Poczdamie (1945 r.) decyzje o zmianach ustrojowych i granicach w powojennej Europie podjęte były bez udziału konstytucyjnego Rządu RP w Londynie. W lipcu 1945 roku dotychczasowi sojusznicy cofnęli uznanie legalnemu Rządowi RP. Rząd RP odrzucił te decyzje. Emigranci polscy rozproszeni po całym świecie, nie mogąc wrócić do ujarzmionego Kraju, popierali to stanowisko. Zgodnie z Konstytucją okres urzędowania Prezydenta II RP trwał dalej, ponieważ dla Narodu Polskiego nie było „zawarcia pokoju” określonego w Art. 24 (2) Konstytucji RP z 1935 r.

Dla Władz Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie, które nadal działały w Londynie, głównym zadaniem i obowiązkiem była kontynuacja nieprzerwanej, długiej walki o wolność i niepodległość Kraju. Władze te składały się z urzędu Prezydenta RP, Rządu RP i Rady Narodowej RP.

Siedzibą Prezydentów II RP był „Zamek” w Londynie przy 43 Eaton Place.

Działalność Rządu była prowadzona w Londynie w oparciu o sieć organizacyjną w krajach wolnego świata. Sieć tę tworzyli delegaci krajowi i ich zastępcy, delegaci stanowi, terenowi i okręgowi, delegaci rejonowi i mężowie zaufania.

Rada Narodowa działała w Londynie i większość członków była z Anglii. Byli też powoływani członkowie z innych krajów. Kiedy Rada powstała ilość członków oznaczono na najmniej dwunastu a najwyżej na dwudziestu czterech. Z biegiem czasu liczba członków wzrosła do ponad stu. W latach 80-tych powstały trzy oddziały Rady Narodowej w innych krajach.

² Orędzie do Narodu Polskiego (czerwiec 1945) Prezydent II RP Władysława Raczkiewicza. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Londyn dn. 4 lipca 1945.

Z Orędzia Prezydenta II RP Augusta Zaleskiego 11 listopada 1947 roku:

„Polacy na Obczyźnie mimo męki tęsknoty i trudności życiowych i często niedostatku, korzystają w pewnej mierze ze swobód świata zachodniego i mają możliwość pracy dla Ojczyzny. Na nich też ciąży obowiązek utrzymania sztandaru walki o prawdziwą niepodległość bez kompromisów i bez ograniczeń, obowiązek ujawnienia światu prawdziwej woli Narodu i niecných poczynañ wrogów i ich agentów, wreszcie obowiązek podtrzymywania kultury polskiej, której rozwój w Polsce jest systematycznie hamowany przez obcą okupację.

*W pracy tej mają jedną podporę, której nie miały poprzednie emigracje - posiadają prawowite Władze Polskie na Uchodźstwie...
...w imię kościuszkowskiego hasła „Wolność, Całość, Niepodległość” - wierzę głęboko, że Bóg doprowadzi nas z powrotem do wskrzeszonej Ojczyzny”.³*

1 września 1975 roku w Orędziu w 36. rocznicę najazdu na Polskę, Prezydent II RP Stanisław Ostrowski pisał:

„...tak jak w czasie wojny, kiedy to wierni naszym ideałom wytrwaliśmy – pomimo zdrady sojuszników w Teheranie i Jałcie - do końca w postanowieniu bezwzględnych zmagañ z siłami wroga, tak i dziś walka nasza i innych zniewolonych narodów o niezaprzeczone prawa do wolności i niepodległości trwa i toczy się będzie aż do zwycięstwa”.⁴

1 stycznia 1981 roku Prezydent II RP Edward Raczyński powiedział:

„Rok, który się dziś rozpoczął będzie dla Polski ciężki. Ufam, że rodacy w wolnym świecie wzmogą jeszcze pomoc żywnościową dla Kraju, także w transportach zbiorowych...

Składam Wam i Wszystkim Rodakom...spełnienia życzeń osobistych i tego życzenia, które jest nam wszystkim wspólne – Ojczyzny wolnej i niepodległej”.⁵

Prezydent II RP Kazimierz Sabbat po objęciu urzędu w roku 1986:

„Wszystko bowiem co czynimy w imię zachowania ciągłości prawnej, suwerennej Rzeczypospolitej Polskiej i jej władz na uchodźstwie czynimy z myślą o Kraju i w przekonaniu, że w ten sposób służymy dobrze sprawie wolności, niepodległości i demokracji w Polsce”.⁶

³ Orędzie Prezydenta Zaleskiego na 11 listopada 1947. „Orzeł Biały Polska walcząca o wolność” 22 listopada 1947 r., Rok VII nr 47 (281)

⁴ Orędzie Prezydenta Ostrowskiego w 36. rocznicę najazdu na Polskę. Rzeczpospolita Polska - Londyn wrzesień-październik 1975. Rok XVI nr 9-10(241-42)

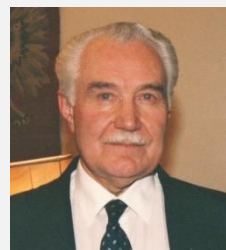
⁵ Rzeczpospolita Polska – Londyn styczeń 1981. Rok XXII Nr 1(306)

⁶ Rzeczpospolita Polska – Londyn, kwiecień 1986. Rok XXVII nr 4(379)

Historyczne obrady okrągłego stołu w 1989 roku doprowadziły do zorganizowania wyborów parlamentarnych w Polsce w czerwcu tego samego roku.

W przeprowadzonych w dwóch turach w listopadzie i grudniu 1990 roku wyborach powszechnych na urząd Prezydenta RP, Lech Wałęsa został wybrany „*przez Naród w wolnych, od wszelkiego przymusu i wszelkiej groźby, demokratycznych wyborach*” (Prezydent W. Raczkiewicz 1945). W następujących dniach przybyła do Warszawy delegacja z Londynu, aby w imieniu rezydującego w Londynie Prezydenta II RP Ryszarda Kaczorowskiego przygotować zasady i formy przekazania urzędu. W delegacji, której przewodniczył Zygmunt Szadkowski, byli także Jerzy Morawicz, Ryszard Zakrzewski i Jerzy Zaleski.

22 grudnia 1990 roku ostatni Prezydent II RP Ryszard Kaczorowski przyleciał do Warszawy wraz z czołowymi działaczami Emigracji Niepodległościowej, aby przekazać Insygnia Władzy Państwowej pierwszemu Prezydentowi III RP Lechowi Wałęsie. Na Zamku Królewskim w Warszawie Prezydent II RP Ryszard Kaczorowski, przekazując Insygnia Władzy Państwowej zaprzysiężonemu tego dnia Prezydentowi Lechowi Wałęsie powiedział:

„Przekazując te insygnia wraz z chorągwią Rzeczypospolitej, która powiewała niegdyś na tym Zamku, upatruję w nich złoty klucz do lepszej przyszłości naszej, ponad wszystko umiłowanej ziemi rodzinnej”.⁷

W odpowiedzi Prezydenta Lecha Wałęsy zebrani na sali usłyszeli następujące słowa:

„Nieśliście dumnie sztandar wolności. Spełniliście największy patriotyczny obowiązek względem Ojczyzny... Władze Polskie na Uchodźstwie wypełniły godnie i zwycięsko swą historyczną misję”.⁸

Powyżej wspomniana chorągiew Rzeczypospolitej jest obecnie wywieszona w Pałacu Prezydenckim w Warszawie.

⁷ Rzeczpospolita Polska – Londyn grudzień 1990 - styczeń 1991. Rok XXXI nr 12(435)/(436)

⁸ Ibidem

Rząd II RP zakończył swą działalność. Ostatnim Prezesem Rady Ministrów był Edward Szczepanik.

Rada Narodowa II RP była jeszcze aktywna przez następny rok i po w pełni demokratycznych wyborach do Sejmu i Senatu w Polsce zakończyła działalność na ostatnim posiedzeniu 8 grudnia 1991 roku. Na tym ostatnim posiedzeniu Rady Narodowej, w POSK'u w Londynie, obecni byli: przedstawiciel Prezydenta RP Minister Andrzej Zakrzewski, Ambasador RP w Londynie Tadeusz de Virion, Pani Marszałek Sejmu Alicja Grzeškowiak oraz Przewodniczący Wspólnoty Polskiej były Marszałek Senatu prof. Andrzej Stelmachowski.

Z przemówienia Marszałka Andrzeja Stelmachowskiego:

*„...składając hołd tym wszystkim, którzy stanowili trzon najcenniejszej części naszej Emigracji, mianowicie Emigracji Niepodległościowej, chciałbym jednocześnie powiedzieć, że od was nauczyliśmy się czegoś niezwykle cennego wytrwałości i uporu w służbie Najjaśniejszej Rzeczypospolitej”.*⁹

Zakończając zebranie ostatni Przewodniczący Rady Narodowej Zygmunt Szadkowski zwrócił się do dostojnych gości z Polski:

*„Obecność Państwa na dzisiejszym naszym spotkaniu – ostatnim posiedzeniu Rady Narodowej, świadczy o tym, że nasza służba została w ten sposób pokwitowana”.*¹⁰

W deklaracji uchwalonej przez aklamację na tym ostatnim posiedzeniu Rady Narodowej RP wyrażono zapewnienie gotowości do dalszej pracy w służbie Ojczyźnie.

W 2015 roku, w 25. rocznicę przekazania Insygniów, wysiłek Władz Rzeczypospolitej Polski na Uchodźstwie, a zarazem wysiłek całej Emigracji Niepodległościowej, został upamiętniony w Ambasadzie RP w Londynie. Ówczesny Ambasador Pan Witold Sobków odsłaniając portrety sześciu prezydentów - Władysława Raczkiewicza, Augusta Zaleskiego, Stanisława Ostrowskiego, Edwarda Raczyńskiego, Kazimierza Sabbata, Ryszarda Kaczorowskiego - powiedział:

*„Na skutek propagandy komunistycznej rodacy w Polsce nie dowiadywali się o prawdziwej działalności rządu RP na uchodźstwie. Jednak wiemy, że rezydujący w Londynie rząd pozostawał w bieżącym kontakcie z opozycją antykomunistyczną w kraju, a jego działania dyplomatyczne miały znaczący wpływ na budowanie poparcia za granicą dla polskich dążeń do wolności i demokracji. Najważniejszą jednak zasługą rządu na uchodźstwie jest ocalenie konstytucjonalnej i symbolicznej ciągłości suwerennej władzy Rzeczypospolitej”.*¹¹

Dzisiaj sale recepcyjne Ambasady RP w Londynie noszą imiona gen. Władysława Sikorskiego, gen. Władysława Andersa i Prezydenta Ryszarda Kaczorowskiego, a największa sala reprezentacyjna nosi imię Prezydenta Edwarda Raczyńskiego.

⁹ Protokół z posiedzenia Rady Narodowej RP odbytego w POSK'u w Londynie 8 grudnia 1991.

¹⁰ Ibidem

¹¹ Przemówienie Ambasadora Witolda Sobkova 18 grudnia 2015.

STRUKTURA WŁADZ RP NA UCHODŹSTWIE ¹²

PREZYDENT II RP

Art. 2 Konstytucji RP z 23 kwietnia 1935 roku określa rolę Prezydenta:

- (1) *Na czele Państwa stoi Prezydent Rzeczypospolitej.*
- (2) *Na Nim spoczywa odpowiedzialność wobec Boga i historii za losy Państwa.*
- (3) *Jego obowiązkiem naczelnym jest troska o dobro Państwa, gotowość obronną i stanowisko wśród narodów świata.*
- (4) *W jego osobie skupia się jednolita i niepodzielna władza państwowa.*

Władze II RP, które działały poza Polską w okresie wojny, pozostały w Londynie po zakończeniu działań wojennych kiedy Polska była zniewolona przez Sowieców i nie mogła przeprowadzać wolnych wyborów parlamentarnych. Na czele Władz RP na Uchodźstwie stał Prezydent.

Kancelaria Cywilna Prezydenta Rzeczypospolitej sporządzała wszystkie urzędowe dokumenty i prowadziła korespondencję. W Kancelarii znajdowały się pieczęcie Prezydenta z przedwojennej Kancelarii Cywilnej na Zamku w Warszawie. Zostały one przekazane przez Prezydenta Mościckiego swojemu następcy w Paryżu

w 1939 roku. W Kancelarii Cywilnej przechowywany był konstytucyjny akt wyznaczający następcę Prezydenta oraz oryginał obowiązującej Konstytucji z 1935 roku pisany ręcznie na pergaminie.

RZĄD II RP NA UCHODŹSTWIE prowadził działalność, której celem było przywrócenie Polsce pełnej Niepodległości. Głównym zadaniem było utrzymanie wyrazów suwerenności Państwa Polskiego i ciągłości jego konstytucyjnej władzy. Zadania Rządu obejmowały: oddziaływanie na międzynarodową opinię polityczną w sprawach dotyczących Polski, pomoc narodowi w Kraju i współdziałanie z nim w walce o wolność, współpracę z narodami ujarzmionymi przez Związek Sowiecki, zachowanie i rozwój postawy niepodległościowej oraz pielęgnowanie kultury polskiej wśród Polaków na obczyźnie, troskę o Polaków w Związku Sowieckim.

Na czele Rządu RP stał Premier (również nazywany Przewodniczącym Rady Ministrów). Praca Rządu była podzielona na ministerstwa. Ministrowie mieli odpowiedzialność za poszczególne działy: Informacje, Sprawy Polaków w ZSSR, Oświata i Kultura, Sprawy Wojskowe, Skarb, Sekretariat Rady Ministrów, Sprawy Emigracji, Sprawy Zagraniczne, Sprawiedliwość, Sprawy Krajowe, Sprawy Złeczone. Byli też podsekretarze stanu, rzeczoznawcy i referenci. Należy podkreślić, że wszystkie stronnictwa partyjne były reprezentowane na powyżej wymienionych stanowiskach. Bardzo ważną rolę odgrywali delegaci w następujących krajach: Argentyna, Australia, Austria, Benelux, Brazylia, Chile, Francja, Hiszpania, Kanada, Meksyk, Niemcy Zachodnie, Nowa Zelandia, Republika Południowej Afryki, Stany Zjednoczone, Szwajcaria, Szwecja, Wenezuela, Włochy. Pełnomocnicy Ministra Spraw Zagranicznych działali w Japonii, Holandii i w krajach bałtyckich z siedzibą w Szwecji.

¹² Władze Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie Londyn 1990

RADA NARODOWA II RP zastępowała w pełni Izby Ustawodawcze. Posiadała prawo kontroli parlamentarnej Rządu, prawo uchwalania budżetu i oceniała działalność Rządu oraz Skarbu Narodowego. Co roku Premier przedstawiał Radzie Narodowej proponowany program pracy do przedyskutowania i ewentualnego zatwierdzenia. W skład Rady, wchodził przedstawiciel stronnictw i ugrupowań politycznych, nominanci Prezydenta RP, przedstawiciele wyznań, instytucji kulturalnych, czołowych organizacji społecznych i kombatanckich oraz członkowie z wyboru.

Utworzone były oddziały Rady Narodowej w Stanach Zjednoczonych (w 1981 r.), w Kanadzie (w 1982 r.) oraz w Republice Federalnej Niemiec (w 1983 r.). W krajach gdzie nie było oddziałów, członkowie niepodległościowych organizacji mogli być powoływani do Rady w Londynie. Podczas ostatniej kadencji byli tacy członkowie z Belgii, Danii, Francji, Holandii, Norwegii, Szwecji i Szwajcarii.

Rada, a słowo to wyraźnie określało jej charakter, zajmowała się oceną sytuacji w Kraju i wynikających z niej obowiązków i zadań oraz oceną sytuacji międzynarodowej w odniesieniu do Sprawy Polskiej. Rada zajmowała się zagadnieniem sytuacji Polaków na Wschodzie.

Najwyższa Izba Kontroli, która była niezależna od Rządu, sprawowała kontrolę pod względem gospodarki i corocznie przedstawiała sprawozdanie Radzie Narodowej RP z wnioskiem o udzielenie absolutorium Rządowi. Prezydent mianował i odwoływał Prezesa Najwyższej Izby Kontroli, a na jego wniosek i z jego kontrsygnatą mianował i odwoływał członków jej kolegium.

Skarb Narodowy W wyniku cofnięcia uznania Rządowi Polskiemu przez dotychczasowych sojuszników i przekazania przez aliantów złota Banku Polskiego do Kraju, Rząd RP na Uchodźstwie został pozbawiony środków na kontynuowanie akcji niepodległościowej. W 1949 r. Prezydent RP ogłosił dekret o stworzeniu Skarbu Narodowego celem zapewnienia Władzom RP na Uchodźstwie środków materialnych na prowadzenie niezależnej akcji zmierzającej do odzyskania niepodległości Państwa Polskiego. Fundusze były zdobywane przez składki, zbiórki, akcje zarobkowe itp. Osoby we Władzach nie otrzymywały wynagrodzenia. Natomiast Skarb Narodowy umożliwiał wyjazdy służbowe. Prace biurowe i porządkowe wykonywane przez osoby spoza Władz były wynagradzane w ramach budżetu. Główna Komisja Skarbu Narodowego znajdowała się w Londynie. Skarb Narodowy miał ogniwa na całym świecie – w 11 krajach europejskich, Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Brazylii, Argentynie, Wenezueli, Meksyku Republice Południowej Afryki, Zimbabwe, Nowej Zelandii i Australii. Płatnicy Skarbu Narodowego wybierali swoje władze i przez nie kontrolowali wpływy Skarbu. Na każdym szczeblu istniały komisje rewizyjne.